

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

О. В. Марущак

ФІЛОСОФІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти денної
та заочної форми навчання першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти всіх спеціальностей

Рекомендовано Методичною радою НУК

ВИДАВНИЦТВО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМ. АДМІРАЛА МАКАРОВА

2026

УДК 1(076)
М25

Автор:

О. В. Марущак, канд. філос. наук, старший викладач

Рецензент:

Л. М. Хрящевська, канд. іст. наук, доцент, доцент кафедри історії Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Рекомендовано Методичною радою НУК

Марущак О. В.

М25 Філософія : методичні рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання першого (бакалаврського) рівня вищої освіти всіх спеціальностей / О. В. Марущак. – Миколаїв : НУК, 2026. – 68 с.

Методичні рекомендації націлені на формування у здобувачів навичок самостійного здобуття нових знань у галузі філософії, що передбачає ознайомлення з досягненнями світової філософської і наукової думки, аналіз основних методологічних і світоглядних проблем сучасної філософії. Уміщено поради до організації самостійної роботи здобувачів: загальні відомості, плани семінарських занять, ключові слова, теми рефератів, методичне забезпечення самостійної роботи здобувачів, тестові завдання, питання для обговорення і самоконтролю, а також список літератури.

Призначено для здобувачів вищої освіти всіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня денної та заочної форми навчання.

УДК 1(076)

© О. В. Марущак, 2026

© Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, 2026

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Навчальна дисципліна «Філософія» є базовою навчальною дисципліною циклу соціально-гуманітарної підготовки здобувачів освіти усіх галузей знань першого (бакалаврського) рівня у закладах вищої освіти України.

Методичні рекомендації з курсу «Філософія» розроблені на кафедрі соціально-гуманітарних дисциплін і філософії на основі освітньо-професійних програм підготовки здобувачів освіти та згідно з навчальним планом «Філософія» є дисципліною, обов'язковою до вивчення для здобувачів першого рівня вищої освіти (бакалаврський рівень).

Актуальність даного курсу

Вивчення курсу «Філософія» дозволяє здобувачам освіти оволодіти знаннями та навиками теоретичного осмислення визначальних закономірностей життєдіяльності людини у відношеннях до природи, суспільства, історії, науки, техніки, досягнути найбільш загальні основи буття світу та людини, свідомості, пізнання, цінностей, глобальних проблем сучасної епохи. Нормативний курс «Філософія» змістовно зіставляється з циклом дисциплін соціально-гуманітарного напрямку: «Психологія», «Соціологія», «Політологія», «Історія України та української культури». Навчальна дисципліна «Філософія» орієнтована на забезпечення світоглядного аспекту освіти, формування основи філософського мислення студентів як структурної частини професійної підготовки.

Філософія є важливою частиною світової культури, її духовною квінтесенцією. Як форма суспільної свідомості філософія відображає духовну своєрідність епохи й духовне

життя суспільства у цілому. Сучасна ситуація необхідності пошуку і знаходження вирішальних відповідей на виклики нашого часу, зміна ціннісних орієнтацій вимагає належної світоглядної культури, основу якої складає філософія.

Філософія є ідеальною формою відображення у мисленні багатогранної матеріально-предметної, пізнавальної, суспільної і духовної діяльності людини, прагнення досягнути її походження і сутність. Опанування багатства філософських знань стає однією з передумов цивілізаційної інтеграції майбутнього фахівця у сучасний світ. Вивчення філософії відіграє принципову роль у гуманізації освітнього процесу та є важливим задля подальшої демократизації українського суспільства.

Метою викладання навчальної дисципліни «Філософія» є: дати уявлення про специфіку філософії як важливого компонента історії й культури людства, історичного типу світогляду; показати методологічну роль філософії в осмисленні онтологічних, гносеологічних, культурологічних і соціальних проблем сучасності; ознайомити з історією філософської думки, зокрема в Україні, з досягненнями сучасної філософії; окреслити ті ідеї в історії філософії, які виявилися найбільш продуктивними для розвитку сучасної науки та суспільно думки; сприяти формуванню у студентів здібностей до аналітичного мислення, самостійного застосування здобутків сучасної методології філософського знання у педагогічній творчості, науково-дослідницькій роботі; допомагати осмисленню смислоттєвих, екзистенційних проблем сучасності, найважливіших напрямів трансформації життєвого світу постіндустріальної цивілізації; розвивати толерантне відношення до альтернативних позицій у релігійній, філософській, політичній та інших сферах життя; здатність самостійно аналізувати складні явища соціокультурного буття.

Завдання:

— ознайомити здобувачів вищої освіти із напрацюваннями світової філософської думки;

- дати виклад основних філософських концепцій, проблем в їх поліфонічному та плюралістичному звучанні;
- розвивати у здобувачів вищої освіти навички самостійного аналітичного підходу до суспільних явищ, духовних феноменів, прагнення до інтелектуально-духовного самовдосконалення і самореалізації;
- озброювати здобувачів вищої освіти основними вимогами, принципами та уявленнями сучасного наукового дискурсу, методології наукового пізнання.

знати:

- основні теоретичні положення, важливі вузлові проблеми усіх тем програми; визначення фундаментальних філософських категорій зі сфер онтології, гносеології, соціальної філософії;
- видатних мислителів та найважливіші першоджерела світової філософської думки.

вміти:

- синтезувати набуті знання із фахових та гуманітарних дисциплін у цілісне світосприйняття;
- застосовувати набуті знання при аналізі реалій сучасного суспільного буття;
- формувати власну позицію щодо актуальних проблем сьогодення.

КРЕДИТ 1. ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

Тема 1. Філософія, її людські виміри і смисл

Філософія, світогляд культура. Історичні типи світогляду: міф, релігія, науковий світогляд. Предмет філософії. Проблема початку філософії. Природа та типи філософських проблем. Головні напрями у філософії. Проблема методу у філософії. Діалектика та метафізика. Функції філософії.

Ключові поняття: світогляд, філософія, рефлексія, дискурс, категорія, універсалізм, субстанціоналізм, онтологія, гносеологія, епістемологія, філософська антропологія, етика, естетика, аксіологія, логіка, прaxeологія, історія філософії, соціальна філософія, філософія історії, предмет філософії, методи філософії, діалектика, метафізика.

Keywords: worldview, philosophy, reflection, discourse, category, universalism, substantialism, ontology, epistemology, philosophical anthropology, ethics, aesthetics, axiology, logic, praxeology, history of philosophy, social philosophy, philosophy of history, subject of philosophy, methods of philosophy, dialectics, metaphysics.

План

1. Соціальні умови та духовні джерела філософії.
2. Предмет філософії та його особливості.
3. Філософські проблеми і дисципліни.
4. Призначення та функції філософії.
5. Поняття світогляду та його структура.

6. Типологія світогляду. Специфіка філософського світогляду.

7. Принципи формування світогляду та його роль у житті людини.

8. Історичні типи світобачення.

9. Проблема людського начала. Біологічне, соціальне та духовне в людині.

10. Сенс життя і феномен духовності.

Теми рефератів

1. Філософія як фундаментальна основа духовної культури.
2. Особливості історичного зародження філософії. Філософія і міфологія.
3. Філософія, релігія та мистецтво як форми людського опанування світу.
4. Філософія і наука. Особливості взаємозв'язку.
5. Роль філософії в індивідуальному розвитку людини.
6. Соціально-культурні функції філософії.
7. Основні проблеми філософського осмислення на початку третього тисячоліття.
8. Людина як проблема для самої себе.
9. Природа людини та її сутність.
10. Індивідуалізм як життєва орієнтація і філософська концепція.
11. Доля і життєвий шлях.
12. Ідеал людяності та цінність людського життя.
13. Буття людини як проблема філософської рефлексії.
14. Аспекти і проблеми людського спілкування.
15. Світогляд як духовно-практичне освоєння світу людиною.
16. Світоглядна природа філософського знання.
17. Філософія як смислотворче ядро культури.
18. Філософія як методологія наукового пізнання.
19. Суспільно-історичний і особистісний характер світогляду.
20. Передфілософське значення міфології та релігії.
21. Філософія як спосіб життя.
22. Знання і віра: проблема розмежування.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Які особливості становища людини у світі і в чому полягає необхідність її самовизначення?
2. Назвіть характерні риси філософського мислення.
3. Яка проблема перебуває в центрі філософії і чому саме вона?
4. Які принципи класифікації філософських напрямків Ви знаєте?
5. Охарактеризуйте основні елементи структури філософського знання (основні філософські дисципліни).
6. Які функції виконує філософія як сфера духовної культури?
7. Чи потрібна філософія у ХХІ ст., коли так бурхливо розвиваються наука та техніка?
8. У чому полягає проблематичність людського буття?
9. Яке співвідношення понять «людина» – «індивід» – «індивідуальність»?
10. Охарактеризуйте соціальне і біологічне в людині.
11. Наведіть основні характеристики форм людської діяльності.
12. Поясніть внутрішній зв'язок таких властивостей людини як неспеціалізованість, універсальність та свобода.
13. Окресліть філософські аспекти проблеми безсмертя людини.
14. Яке місце в духовному досвіді людства належить проблемі сенсу життя?
15. Дайте визначення світогляду. Зазначте його роль його у житті людини.
16. Назвіть і охарактеризуйте основні складові світогляду як інтелектуальної форми людського самоусвідомлення.
17. Як можна класифікувати світогляд за носієм і за рівнем світобачення та усвідомлення?
18. Яка специфіка філософського вирішення світоглядних питань?
19. Чи може бути світогляд науковим?
20. В чому полягає специфіка релігійного світогляду?
21. Чи існують в сучасному світі носії міфологічного світогляду?

22. Охарактеризуйте найважливіші особливості міфологічного, релігійного та буденного світогляду, та їх відмінність від філософського.
23. Які можна назвати особливості формування світогляду сучасної молоді людини?

Тема 2. Філософія Стародавнього світу

Філософія Стародавнього Сходу та її своєрідність. Своєрідність філософії стародавньої Греції. Арістотель як систематизатор античної філософії.

Ключові поняття: натурфілософія, архе, апейрон, космоцентризм, атомізм, Логос, субстанція, ідея (у Платона), софістика, майевтика, діалектика, кінізм, гедонізм, епікуреїзм, скептицизм, стоїцизм, фаталізм, теологія, теоцентризм, сакралізація, апологетика, патристика, екзегетика, есхатологія, креаціонізм, схоластика, універсалії, реалізм, номіналізм, концептуалізм, «подвійна істина», томізм, містика.

Keywords: natural philosophy, arche, apeiron, cosmocentrism, atomism, Logos, substance, idea (in Plato), sophistry, maieutics, dialectic, kinism, hedonism, epicureanism, skepticism, stoicism, fatalism, theology, theocentrism, sacralization, apologetics, patristics, exegetics, eschatology, creationism, scholasticism, universalism, realism, nominalism, conceptualism, “double truth”, thomism, mysticism.

План

1. Антична філософія: загальна характеристика, етапи розвитку, проблематика, найвідоміші представники.
2. Виникнення та загальні риси середньовічної філософії. Апологетика. Патристика. Схоластика.

Теми рефератів

1. Феномен античної філософії в європейській історії.
2. Становлення античної діалектики: Геракліт, Сократ, Платон.
3. Антропологічні аспекти давньогрецької філософії. Роль софістів у розвитку античної філософії.
4. Життя та філософська діяльність Сократа.
5. Філософія Платона та Арістотеля.
6. Філософські школи періоду елінізму: головні ідеї, видатні постаті.
7. Вплив античної філософії на розвиток української філософської думки.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. У чому полягає космоцентризм давньогрецької філософії?
2. Які етапи розвитку античної філософії вам відомі?
3. Які умови сприяли появі феномена античної філософії?
4. У чому полягає значення життя та вчення Сократа для подальшого розвитку європейської філософії та культури?
5. Розкрийте зміст та основні ідеї філософії Платона.
6. В чому полягають здобутки та особливості філософських шкіл пізньої античності?
7. Причини та зміст радикальних змін у європейському світогляді при переході від античності до Середньовіччя.
8. Роль християнської патристики у формуванні ідейних засад середньовічного світобачення.
9. Які вихідні ідеї схоластики та пізньосередньовічної містики?
10. Окресліть історичний зміст концепції «подвійної істини».
11. У чому полягає зміст і значення принципу «леза Оккама»?
12. У чому полягає сучасне значення ідей християнської патристики для духовного життя суспільства?

Тема 3. Філософія Середньовіччя та Відродження

Християнська апологетика та патристика. Аврелій Августин та його вчення. Схоластика. Суперечка про рироду понять: реалізм і номіналізм. Вчення Фоми Аквінського про єдність душі і тіла, про двоїстість істини, про співвідношення релігії, філософії і науки. Філософія Відродження. Філософія гуманізму. Антропоцентризм як реакція на середньовічний геоцентризм. Натурфілософія Відродження. Пантеїзм. Геліоцентризм і вчення про нескінченність Всесвіту. Соціальна філософія Відродження. Реформація, її ідеї.

Ключові поняття: антропоцентризм, Відродження, пантеїзм, раціоналізм, агностицизм, ренесансне філософствування, гуманістичний антропологізм, неоплатонізм, натурфілософія.

Keywords: anthropocentrism, Renaissance, pantheism, rationalism, agnosticism, Renaissance philosophizing, humanistic anthropology, Neoplatonism, natural philosophy.

План

1. Антропоцентризм та гуманізм філософії Відродження.
2. Проблема методів пізнання у філософії епохи Відродження.

Теми рефератів

1. Вихідні ідеї філософії гуманізму та їх світоглядне значення.
2. Роль ренесансної філософії у формуванні європейської науки.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Дайте загальну характеристику духовного життя Європи доби Відродження.
2. Які особливості ренесансного неоплатонізму та натурфілософії?
3. У чому полягає сутність та причини утвердження гуманістичного світогляду в Європі доби Відродження?

Тема 4. Філософія Нового часу

Наукова революція XVII ст. Головні риси філософії Нового часу. Проблема методу пізнання у філософії. Емпірична і раціоналістична методологія. Теорія пізнання та емпіризм. Сенсуалістична теорія пізнання. Гносеологічний скептицизм. Раціоналістична теорія пізнання. Створення механістичної матеріалістичної картини світу. Поняття субстанції і модусів у філософії Спінози. Дуалізм Р. Декарта. Монадологія Г. Лейбніца. Вчення Т. Гоббса про державу. Соціально-політичні погляди Ф. Бекона, Дж. Локка, Б. Спінози. Проблема людини у філософії Просвітництва. Французький матеріалізм.

Ключові поняття: Новий час, сучасність, наукова революція, деїзм, раціоналізм, емпіризм, сцієнтизм, агностицизм, мораль, моральна автономія.

Keywords: Modern times, scientific revolution, deism, rationalism, empiricism, scientism, agnosticism, morality, moral autonomy.

План

1. Проблема методів пізнання у філософії Нового часу.
2. Філософські ідеї європейських просвітників XVIII ст.

Теми рефератів

1. Онтологія Нового часу про світобудову та місце людини в ній.
2. Людина і суспільство в філософії Просвітництва.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Дайте загальну характеристику духовного життя Європи доби Відродження.
2. Які особливості ренесансного неоплатонізму та натурфілософії?

3. В чому полягає сутність та причини утвердження механістичного світогляду в Європі Нового часу?
4. Які особливості методологічних позицій Ф. Бекона та Р. Декарта?
5. Окресліть основні ідеї французького матеріалізму XVIII ст.
6. Обґрунтуйте думку, що раціоналізм був методологією доби Просвітництва.

Тема 5. Філософія у XIX–XX ст.

Місце німецької класичної філософії в історії новоєвропейської філософії. Філософські погляди І. Канта докритичного та критичного періодів. Філософія Г. Гегеля: вчення про Абсолютну ідею та діалектичний метод дослідження. Наука логіки. Філософія природи. Філософія духу. Філософія історії. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Плюралізм течій сучасної філософії. Некласична філософія кінця XIX – початку XX ст. Ірраціоналістично-містична тенденція. Позитивістська тенденція. Загальні особливості філософії XX та початку XXI ст. Раціоналістична тенденція. Провідні філософські джерела та філософські ідеї часів Київської Русі. Становлення філософії українського духу в Києво-Могилянській академії. Життя та філософська діяльність Г. Сковороди. Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, П. Куліш та ін.). Філософські ідеї Т. Шевченка. Університетська філософія в Україні XIX ст. (С. Гогоцький, П. Юркевич та ін.) Соціально-філософські погляди Л. Українки, М. Драгоманова, І. Франка. Філософія періоду відродження українського духовного життя (В. Винниченко, М. Грушевський та ін.) Філософія України в радянський період. Розробка філософських проблем в сучасній Україні.

Ключові поняття: агностицизм, «річ у собі», трансцендентальний, антиномія, мораль, моральна автономія, категоричний імператив, «Абсолютна ідея», Абсолют, діалектичний метод Г. Гегеля, суспільно-економічна формація, матеріалістичне розуміння історії, антропологізм, сцієнтизм, позитивізм, неопозитивізм, постпозитивізм, фальсифікація, верифікація, парадигма, ірраціоналізм, філософія життя, феноменологія, герменевтика, екзистенціалізм, екзистенція, абсурд, фрейдизм, психоаналіз, Ерос, Танатос, лібідо, сублімація, несвідоме, прагматизм, неотомізм, персоналізм, постмодерн, любов, кордоцентризм, макрокосм, мікрокосм, «філософія серця», ноосфера (за В. Вернадським), ментальність, щастя, альтруїзм, патріотизм.

Keywords: agnosticism, “thing in itself”, transcendental, antinomy, morality, moral autonomy, categorical imperative, “Absolute Idea”, Absolute, H. Hegel's dialectical method, socio-economic formation, materialistic understanding of history, anthropology, scientism, positivism, neopositivism, postpositivism, falsification, verification, paradigm, irrationalism, philosophy of life, phenomenology, hermeneutics, existentialism, existence, absurdity, Freudianism, psychoanalysis, Eros, Thanatos, libido, sublimation, unconscious, pragmatism, neothomism, personalism, postmodern, love, cordocentrism, macrocosm, microcosm, “philosophy of the heart”, noosphere (according to V. Vernadskyi), mentality, happiness, altruism, patriotism.

План

1. Проблема методів пізнання у філософії Нового часу.
2. Філософські ідеї європейських просвітників XVIII ст.
3. Гносеологія та етика І. Канта.
4. Філософська система і метод Г. Гегеля.
5. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
6. Зародження та особливості сучасної некласичної філософії.

7. Позитивізм у філософії: сутність, еволюція, сучасний стан.
8. Екзистенціалізм – провідний напрям антропологічної філософії XX ст.
9. Філософські пошуки доби постмодерну.
10. Зародження і розвиток філософської думки в Україні (XI–XVIII ст.).
11. Українська філософська думка (II пол. XIX ст.).

Теми рефератів

1. Онтологія Нового часу про світобудову та місце людини в ній.
2. Головні ідеї французького матеріалізму XVIII ст.
3. Людина і суспільство в філософії Просвітництва.
4. Особливості та здобутки німецької класичної філософії.
5. Значення філософських ідей І. Канта для розвитку європейської філософії.
6. Теорія діалектики Г. Гегеля.
7. Зміст «антропологічного принципу» у філософії Л. Фейєрбаха.
8. Матеріалістичне розуміння історії К. Маркса.
9. Марксистська концепція практики.
10. Ф. Ніцше та ідеї «філософії життя».
11. Неопозитивізм та його значення для розвитку методології наукового пізнання.
12. Філософія фрейдизму як явище духовної культури XX ст.
13. Провідні напрями релігійної філософії XX ст.
14. Засадничі ідеї аналітичної філософії.
15. Філософська думка Київської Русі в контексті давньоруської духовності.
16. Вплив постаті та ідей Г.С. Сковороди на розвиток духовної культури.
17. Філософія Києво-Могилянської академії.
18. Вихідні ідеї філософії А. Шопенгауера та С. К'єркегора.
19. Аналіз свідомості у феноменологічній філософії.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Розкрийте значення внеску І. Канта в теорію пізнання.
2. Охарактеризуйте категоричний імператив І. Канта.
3. Поясніть зміст вчення Г. Гегеля про Абсолютну ідею.
4. Чому Л. Фейєрбах характеризує свою філософію як антропологізм?
5. Чому марксистську філософію називають діалектичним матеріалізмом?
6. Назвіть основні напрями розвитку некласичної філософії та коротко їх охарактеризуйте.
7. Порівняйте ідеї неопозитивізму та постпозитивізму, виявіть в них спільне та відмінне.
8. Розкрийте зміст філософії фрейдизму.
9. Коротко охарактеризуйте основні ідеї видатних представників філософії екзистенціалізму.
10. В якій країні і коли зародилась філософія прагматизму?
11. Окресліть значення ідей філософської антропології та персоналізму для самоусвідомлення людини ХХ ст.
12. Зазначте особливості філософії доби постмодерну.
13. Окресліть, що було спільного та відмінного в ідеях західноєвропейського та українського гуманізму.
14. Охарактеризуйте роль братських шкіл у розвитку освіти та філософії в Україні.
15. Поясніть, у чому проявилась оригінальність основних філософських ідей Г. Сковороди.
16. Охарактеризуйте основні особливості української філософської думки в її історичному розвитку.
17. Чи можна вважати Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українку мислителями-філософами? Обґрунтуйте свою відповідь.
18. Окресліть зміст та значення «філософії серця» П. Юркевича.
19. Аргументуйте, у чому полягає сучасне значення ідей В. Вернадського.

ТЕСТИ І ЗАВДАННЯ

Тести

1. Філософія (в перекладі) означає:
 - А. прагнення до знання;
 - В. любов до мудрості;
 - С. знання істини;
 - Д. розуміння буття.

2. Визначальний предмет філософського осмислення є відносини в системі:
 - А. «людина-Бог»;
 - В. «людина-природа»;
 - С. «людина-суспільство»;
 - Д. «людина-світ».

3. Характерними способами філософського осягнення дійсності є:
 - А. універсалізм, субстанціоналізм, рефлексія;
 - В. відчуття, сприймання, осяяння;
 - С. віра, гадка, інтуїція;
 - Д. спостереження, експеримент.

4. До ключових категорій філософії належать:
 - А. характер, пам'ять, увага;
 - В. буття, людина, розвиток, свідомість;
 - С. держава, влада, партія, ідеологія;
 - Д. спільність, нація, клас, організація.

5. Галузь філософії, яка вивчає сутність та особливості процесу пізнання:
 - А. онтологія;
 - В. аксіологія;

- С. антропологія;
 - Д. гносеологія.
6. Галузь філософії, яка вивчає проблеми буття:
- А. аксіологія;
 - В. антропологія;
 - С. гносеологія;
 - Д. онтологія.
7. Вважається, що першим запропонував поняття «філософія»:
- А. Піфагор;
 - В. Платон;
 - С. Парменід;
 - Д. Арістотель.
8. Осмислюючи способи пояснення дійсності, формуючи загальні принципи та вимоги до мислячого суб'єкта, філософія виконує функцію:
- А. світоглядну;
 - В. пізнавальну;
 - С. критичну;
 - Д. методологічну.
9. Монізм – це принцип формування світобачення, який:
- А. визнає два рівноправних першоначала світу – матеріальне і духовне;
 - В. визнає одне начало всього існуючого: дух або матерію;
 - С. визнає матерію першоначалом всього сутнього, а духовне – продуктом її розвитку;
 - Д. визнає духовне першоначалом всього сутнього, а матерію – другорядним, створеним.

10. Історизм філософського знання виявляє себе в тому, що:

- А. ідеї, сформульовані в ході історичного розвитку філософії, зберігають свою актуальність і для сучасності, і для майбутнього;
- В. історичні дослідження науковців постійно додають нових знань про розвиток філософії у минулому;
- С. історія як наука може прискорювати, а може гальмувати розвиток філософії;
- Д. існують поряд з філософією інші історичні типи світогляду.

11. Буденний світогляд базується на:

- А. життєвому досвіді і здоровому глузді;
- В. науково-раціональному способі мислення;
- С. релігійних поглядах;
- Д. емоційно-образних способах осягнення дійсності.

12. До структури світогляду входять такі складові:

- А. монізм, дуалізм, плюралізм;
- В. світовідчуття, світосприйняття, світорозуміння;
- С. міфологія, релігія, філософія;
- Д. абстракція, ідея, категорія.

13. Наріжним каменем для світогляду є:

- А. знання про навколишній світ;
- В. знання про суспільство і людину;
- С. погляди на місце і роль людини в світі;
- Д. погляди на місце і роль суспільства в житті людини.

14. Галузь філософії, яка вивчає людину як суще особливого роду, осмислює питання про природу, буття, духовні ресурси людини:

- А. аксіологія;
- В. антропософія;

- С. деонтологія;
- Д. антропологія.

15. Родоначалник філософії людини, який зробив гаслом своєї філософії вислів «Пізнай самого себе»:

- А. Платон;
- В. Сократ;
- С. Арістотель;
- Д. Конфуцій.

16. Особистість – це поняття для позначення:

- А. природно-біологічних якостей людини;
- В. самотутності, неповторності людини;
- С. одиначного представника людського роду;
- Д. соціальних якостей людини.

17. Найглибшим чинником активності людини, який спонукає її до діяльності, є:

- А. потреби;
- В. ціннісні орієнтації;
- С. совість;
- Д. стимули.

18. Специфічно людська форма активного відношення до оточуючого світу, змістом чого є його цілеспрямоване осмислення, зміна та перетворення:

- А. діяльність;
- В. поведінка;
- С. праця;
- Д. рефлексія.

19. Духовність людини філософи-матеріалісти вбачають у:

- А. вірі в Бога;
- В. ставленні до інших і створеного ними;

- С. ставленні до природи задля її збереження;
- Д. орієнтації на культурні надбання, наукові знання.

20. Яке з наведених питань є філософським:

- А. Що таке спадковість?
- В. Чи розширюється Всесвіт?
- С. Що таке свобода?
- Д. Які глибинні причини політичної боротьби?

21. Релігійний світогляд належить до:

- А. дуалізму;
- В. матеріалізму;
- С. ідеалізму;
- Д. не належить до жодного.

22. Для онтології як галузі філософського знання специфічними є такі категорії:

- А. протиріччя, розвиток, взаємозв'язок;
- В. добро, зло, прекрасне, потворне;
- С. відчуття, сприймання, поняття, судження;
- Д. буття, матерія, субстанція.

23. Для гносеології як галузі філософського знання специфічними є такі категорії:

- А. протиріччя, розвиток, взаємозв'язок;
- В. добро, зло, прекрасне, потворне;
- С. відчуття, сприймання, поняття, судження;
- Д. буття, матерія, субстанція.

24. Сократ вважав, що причиною зла, дурних вчинків є незнання. На відміну від нього, інший філософ вказав на брак волі як їхню причину. Цим філософом був:

- А. Арістотель;
- В. Августин;

- С. Фома Аквінат;
- Д. Г. Сковорода.

25. Марксистська філософія:

- А. ідеалістична;
- В. матеріалістична;
- С. дуалістична;
- Д. персоналістична.

26. За своїм характером філософія Середньовіччя була:

- А. космоцентрична;
- В. теоцентрична;
- С. антропоцентрична;
- Д. соціоцентрична.

27. Вчення про Три Світи (макрокосмос, мікрокосмос, Біблія як світ божественних символів) розробив український мислитель:

- А. М. Грушевський;
- В. М. Костомаров;
- С. Г. Сковорода;
- Д. П. Куліш.

28. Духовними джерелами старокитайської філософської думки були:

- А. Веди, Упанішади;
- В. Книга пісень, Книга перемін;
- С. Коран, Сунна;
- Д. Старий Заповіт, Новий Заповіт.

29. Положення про те, що ідеї є дійсними сутностями, є вічними, незмінними, існують поза матеріальним світом і незалежно від нього, виклав:

- А. Сократ;
- В. Платон;

- С. Арістотель;
- Д. Піфагор.

30. Думку про те, що двічі не можна увійти в одну і ту ж саму річку, що все тече, все змінюється, висловив:

- А. Геракл;
- В. Геракліт;
- С. Гоббс;
- Д. Г. Гегель.

31. Філософія покликана дати відповіді на такі питання «Що я можу знати?», «На що я можу сподіватись?», «Що я маю робити?» Про таке призначення філософії писав:

- А. Сократ;
- В. І. Кант;
- С. Г. Сковорода;
- Д. К. Маркс.

32. Центральне поняття у філософії фрейдизму, за допомогою якого пояснюється поява держави, моралі, культури, релігії – це:

- А. свідомість;
- В. несвідоме;
- С. справедливість;
- Д. закон.

33. Пораду прожити життя непомітно, уникати участі в політиці, отримувати насолоду від дружби, смачної їжі, пізнання нового – викладено у філософії:

- А. стоїків;
- В. епікурейців;
- С. марксистів;
- Д. позитивістів.

34. Всебічно розробив категорії, принципи та закони діалектики:

- А. Геракл;
- В. Геракліт;
- С. Гоббс;
- Д. Гегель.

35. Риса української філософії, яка позначає домінанту серця, перевагу почуття над логічним міркуванням – це:

- А. сцієнтизм;
- В. персоналізм;
- С. номіналізм;
- Д. кордоцентризм.

36. Представниками агностицизму є:

- А. Д. Конт, Г. Спенсер;
- В. І. Кант, Д. Юм;
- С. Г. Гегель, Л. Фейєрбах;
- Д. Піфагор, Платон.

37. Вислів «Платон мені друг, але істина дорожча» належить його видатному учню:

- А. Сократу;
- В. Канту;
- С. Конту;
- Д. Арістотелю.

38. Категоричний імператив в етиці сформульований

- А. Кантом;
- В. Контом;
- С. Декартом;
- Д. Гегелем.

39. З іменем Г. Сковороди пов'язана розробка:
- А. української національної ідеї;
 - В. філософії серця;
 - С. вчення про істину й оману;
 - Д. історико-філософських поглядів на мораль.
40. Засновник даосизму:
- А. Конфуцій;
 - В. Мен-Цзи;
 - С. Сунь-Цзи;
 - Д. Лао-Цзи.
41. Першоосновою світу згідно з Демокрітом є:
- А. вода;
 - В. ідеї;
 - С. вогонь;
 - Д. атоми.
42. До філософів Мілетської школи належали:
- А. Протагор, Сократ;
 - В. Платон, Арістотель;
 - С. Фалес, Анаксимен;
 - Д. Епікур, Плотін.
43. Думку про те, що двічі не можна увійти в одну і ту ж саму річку, що все тече, все змінюється, висловив:
- А. Емпедокл;
 - В. Геракліт;
 - С. Ксенофан;
 - Д. Зенон.
44. Креаціонізм – це вчення про:
- А. створення Богом світу, живої та неживої природи;
 - В. безкінечність та несотворимість світу;

- С. роль людини в пізнанні та перетворенні світу;
- Д. закономірності розвитку матеріального світу.

45. Вважається, що філософія як особливий тип світоглядного знання зародилась у:

- А. Стародавній Греції;
- В. Стародавньому Єгипті;
- С. Вавілоні;
- Д. Стародавньому Римі.

46. Творчість китайського філософа Конфуція припадає на:

- А. VI–V ст. до н.е.;
- В. IV–III ст. до н.е.;
- С. I–III ст. н.е.;
- Д. V–VI ст. н.е.

47. Класична філософія в аналізі явищ виходить з принципу:

- А. позитивізма;
- В. раціоналізма;
- С. фанатизма;
- Д. редукціонізма.

48. Першу універсальну філософську систему об'єктивного ідеалізму розробив:

- А. Сократ;
- В. Платон;
- С. Ксенофан;
- Д. Піфагор.

49. Веданта – це філософська течія:

- А. Стародавньої Греції;
- В. Стародавньої Індії;

- С. Стародавнього Китаю;
 - Д. Стародавнього Єгипту.
50. Етапами розвитку античної філософії були:
- А. апологетика, патристика, схоластика;
 - В. натурфілософія, софістика, елліністичний;
 - С. позитивізм, неопозитивізм, постпозитивізм;
 - Д. матеріалізм, ідеалізм, дуалізм.
51. Твердження «Я мислю, отже, я існую» висловив:
- А. Ф. Бекон;
 - В. Р. Декарт;
 - С. Платон;
 - Д. Ансельм Кентерберійський.
52. Полеміка між представниками номіналізму і раціоналізму точилась у часи:
- А. Відродження;
 - В. Середньовіччя;
 - С. Нового часу;
 - Д. античності.
53. Антропоцентризм як характерна особливість був власний філософії:
- А. античності;
 - В. Середньовіччя;
 - С. Відродження;
 - Д. Нового часу.

Творчі завдання

1. Зробіть мультимедійну презентацію на тему «Філософія в системі духовної культури».

2. Закінчіть речення:

1) Зародки філософських ідей стародавньої Індії можна зафіксувати у збірнику міфологічно-релігійного осмислення дійсності _____.

2) Згідно з поглядами ортодоксальних філософських шкіл Індії першопричиною основою світу є _____, а сутністю людини _____.

3) Центральне місце у вченні Конфуція посідає концепція _____.

4) Ключовим поняттям у поглядах Лао-цзи є _____.

5) Давньогрецька філософія за своїм характером була _____.

6) За своїм характером філософія Середньовіччя була _____.

7) Рушійною силою, джерелом і засобом перетворення світу на раціональних засадах мислителі Просвітництва вважали _____.

8) Філософію уперше почали викладати як окрему дисципліну у такому навчальному закладі України, як _____.

9) К. Маркс вважав, що в основі суспільного виробництва лежить _____, це – органічна єдність продуктивних сил і виробничих відносин.

10) За концепцією Ф. Ніцше, основою життя є _____.

11) Екзистенція є буттям, яке, усвідомлюючи свою кінцевість, спрямоване до _____.

12) Напряму у філософії, який започаткував О. Конт, має назву. _____.

13) _____.

3. Кому належать ці висловлювання і в чому їх філософський зміст?

1) «Все тече, все змінюється»

2) «Пізнай самого себе»

- 3) «Платон мені друг, але істина дорожча»
- 4) «Дао породжує речі»
- 5) «Бог – це число чисел»
- 6) «Зрозумій аби повірити»
- 7) «Знання – сила»
- 8) «Дій згідно з таким принципом поведінки, який водночас може стати загальним законом»
- 9) «Крізь любов та віру людина пізнає себе»
- 10) «Філософи лише по-різному пояснювали світ, але справа полягає в тому, щоб змінити його»
- 11) «Існування передусє сутності».

4. Яке із запропонованих визначень співвідноситься з відповідним поняттям?

1. Пантеїзм	1. Напрямок у теорії пізнання, який вважає, що основний зміст знання досягається через діяльність розуму.
2. Сенсуалізм	2. Теорія розвитку всього сутнього.
3. Софістика	3. Загальні поняття (у середньовічній філософії).
4. Діалектика	4. Вчення, яке отожднює поняття «Бог» і «Природа».
5. Універсалії	5. Етап у розвитку давньогрецької філософії, коли у центрі філософствування опинились проблеми людини та її життя.
6. Антиномія	6. Раса світоглядного менталітету, що позначає перевагу емоційного над розумовим в процесі сприйняття світу.
7. Раціоналізм	7. Поняття, яке позначає виникнення у людському розумі суперечливих суджень, які можуть бути доведені з однаковою доказовістю.
8. Гілозоїзм	8. Принцип пізнання, за яким джерелом знання виступає досвід, що фіксується органами чуття.
9. Емпіризм	9. Приписування неживій природі здатності відчувати, мислити.
10. Індукція	10. Прийом логічного мислення, коли від знання однієї повторюваної ознаки предмета робиться висновок про наявність цієї ознаки у всього класу предметів.

КРЕДИТ 2. ОНТОЛОГІЯ

Тема 6. Філософське розуміння світу

Світоглядне значення проблеми буття. Проблема буття в історико-філософському окресленні. Категоріальні визначення буття. Основні форми буття. Буття людини як фундаментальна проблема філософії. Матеріальний світ та поняття матерії. Розвиток уявлень про матерію в історії філософії і природознавстві. Структурність та системність матерії. Поняття руху. Проблема руху в історії філософії та природознавстві.. Розвиток уявлень про простір та час в історії філософії та природознавстві. Субстанцій на і реляційна концепція простору і часу. Концепції простору та часу у сучасній науці. Проблема єдності світу. Проблема свідомості у філософії. Аналіз основних філософських концепцій свідомості. Проблема генезису свідомості. Філософія та сучасна наука про передумови виникнення свідомості.

Ключові поняття: світ, наукова картина світу, буття, субстанція, матерія, дух, субстрат, атрибут, буття, субстанція, матерія, дух, субстрат рух, простір, час, система, сутність, явище, кількість, якість, закон, форма, зміст, дійсність, можливість, випадковість, необхідність, причина, наслідок.

Keywords: world, scientific picture of the world, being, substance, matter, spirit, substrate, attribute, being, substance, matter, spirit, substrate movement, space, time, system, essence, phenomenon, quantity, quality, law, form, content, reality, opportunity, chance, necessity, cause, consequence.

План

1. Концепції буття в історії філософії.
2. Проблема першопочатку світу.
3. Буття людини у світі. Філософські інтерпретації.
4. Структура та основні форми буття.
5. Рух, простір і час як філософські категорії. Філософська і фізична картини світу.

Теми рефератів

1. Проблема буття і способи її осмислення.
2. Основні функції поняття буття у філософії.
3. Історичний розвиток уявлень про світ і світобудову.
4. Суперечливий характер людського буття.
5. Соціально-історичний час і простір.
6. Культурний простір і час як форми буття людини.
7. Сучасна наука про рівні та форми виявлення буття.
8. Матерія як субстанція. Основні параметри.
9. Сучасна космологія та квантова фізика про структуру світобудови.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. У чому проявляється значення проблеми буття для філософії?
2. Хто з античних філософів уперше зробив «буття як таке» предметом осмислення? Яких висновків він дійшов?
3. Кому з давньогрецьких філософів належить думка, що сутність буття полягає у вічному становленні?
4. Згадайте визначення буття у німецькій класичній філософії.
5. Яке співвідношення між поняттями «буття», «субстанція», «матерія»?
6. Чому діяльність постає основою буття людини?
7. Які основні види людської діяльності ви знаєте і які її основні характеристики?
8. Яка з концепцій світобудови – матеріалістична чи ідеалістична – особисто для вас є близькою? Обґрунтуйте відповідь.

Тема 7. Діалектика та її альтернативи

Діалектика як вчення про всезагальний зв'язок і розвиток матеріального та духовного світу. Історичні форми діалектики: стихійна діалектика античності, діалектика німецької класичної філософії, матеріалістична діалектика, «негативна діалектика». Альтернативи діалектики. Метафізика. Метафізична і діалектична концепції розвитку. Софістика та еклектика – альтернативи діалектики як логіки. Догматизм і релятивізм – альтернативи діалектики як теорії пізнання. Основні принципи діалектики.

Основні закони діалектики: взаємного переходу кількісних змін у якісні, єдності та боротьби протилежностей, заперечення заперечення. Категорії діалектики: одиничне, загальне та особливе; зміст і форма; сутність та явище; причина та наслідок; необхідність і випадковість; можливість і дійсність. Методологічна роль категорій діалектики у вивченні розвитку природи, суспільства та мислення.

Ключові поняття: розвиток, спрямованість, прогрес, регрес, детермінація, закон, закономірність, категорія, принцип, міра, якість, кількість, форма, зміст, причина, наслідок, суперечність, тотожність, єдність, необхідність, випадковість, стрибок, заперечення, метафізика, еклектика, софістика, релятивізм, догматизм, діалектика, «негативна» діалектика

Keywords: development, direction, progress, regression, determination, law, regularity, category, principle, measure, quality, quantity, form, content, cause, consequence, contradiction, identity, unity, necessity, contingency, leap, negation, metaphysics, eclecticism, sophistry, relativism, dogmatism, dialectics, “negative” dialectics.

План

1. Ідея розвитку в історії філософії і науки. Головні концепції розвитку (еволюційна, структурна, діалектична та синергетична).

2. Поняття діалектики. Види та історичні форми діалектики.

3. Діалектика як система принципів, законів і категорій.

4. Категорії кількість, якість, властивість, міра, стрибок як основні показники конкретизації закону взаємного переходу кількісних змін у якісні, що відображають розвиток і рух всього сущого.

5. Закон заперечення заперечення.

6. Закон єдності та боротьби протилежностей.

7. Альтернативні концепції діалектики.

Теми рефератів

1. Проблеми руху та розвитку в античній філософії.

2. Питання діалектики у творчості Гегеля.

3. Відображення дії законів діалектики в різних сферах життя людини та суспільства.

4. «Негативна» діалектика Т. Адорно.

5. Діалектика як специфічний світогляд.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Поясніть, у чому виявляється людський критерій розвитку?

2. Розкрийте зміст діалектики як особливого типу світогляду.

3. Поясніть думку Геракліта: «Не можна двічі увійти в одну й ту саму річку».

4. Поясніть, чому розвиток неможливий без заперечення.

5. Визначте співвідношення понять «закон» та «закономірність».

6. У чому виявляється універсальний характер законів діалектики?

7. У чому полягає різниця між діалектичним та недіалектичним запереченням?

ТЕСТИ І ЗАВДАННЯ

Тести

1. Учення про буття – це:
 - A. онтологія;
 - B. аксіологія;
 - C. діалектика;
 - D. гносеологія.

2. Категорію буття вперше виділив:
 - A. Парменід;
 - B. Сократ;
 - C. Платон;
 - D. Арістотель.

3. Буття – це:
 - A. всесвіт;
 - B. матерія;
 - C. природа та суспільство;
 - D. вся сукупна об'єктивна й суб'єктивна реальність;
 - E. оточуюча людину дійсність.

4. Учення про єдину субстанцію в основі світу – це:
 - A. дуалізм;
 - B. монізм;
 - C. матеріалізм;
 - D. плюралізм.

5. Сучасному розумінню матерії відповідає одне з наведених визначень, а саме:
 - A. матерія – це речовина, з якої складаються всі речі;
 - B. матерія – це субстанція;

- C. матерія – це філософська категорія, що означає об'єктивну реальність;
 - D. матерія – це сума незмінних якостей речей.
6. З наведених визначень матерії філософськими є:
- A. матерія – це все те, що має масу та енергію;
 - B. матерія – це все те, що складається з атомів;
 - C. матерія – це речовина, поле, вакуум;
 - D. матерія – це категорія для позначення об'єктивної реальності;
 - E. матерія – це інобуття абсолютної ідеї;
 - F. матерія – це субстанція, першооснова всього, що існує.
7. Рух – це:
- A. усяке переміщення взагалі;
 - B. відсутність спокою;
 - C. атрибут матерії;
 - D. спосіб існування матерії;
 - E. усякі зміни взагалі.
8. Простір визначається:
- A. тривимірністю;
 - B. протяжністю, структурністю й взаємодією елементів у матеріальних системах;
 - C. особливою субстанцією;
 - D. сприйняттям людиною речей.
9. Засновником діалектики прийнято вважати:
- A. Демокріта;
 - B. Епікура;
 - C. Геракліта;
 - D. Фалеса.

10. Закон діалектики, який характеризує причини розвитку, це:

- А. закон єдності та боротьби протилежностей;
- В. закон взаємного переходу кількісних та якісних змін;
- С. закон заперечення заперечення.

Завдання

1. Що таке онтологія?
2. Що таке буття?
3. Що включається і що не включається в поняття «буття»? Чи існують більш широкі порівняні з ним поняття?
4. Коли й чому у філософії з'явилася проблема буття?
5. У чому суть парменідівського розуміння буття?
6. Які зміни в розумінні проблеми буття відбулися в Новому часі?
7. Як пов'язана свідомість Нового часу з проблемою буття?
8. Що таке субстанція?
9. Як відбувалися пошуки субстанціального початку буття?
10. Що таке монізм?
11. У чому сутність ідеалістичного та матеріалістичного монізму?
12. Які форми існування має буття та в чому їх специфіка?
13. Дайте філософське визначення матерії.
14. У чому різниця між фізичним та філософським поняттями: матерії, руху?
15. Як сучасна наука тлумачить будову й властивості об'єктивного світу та категорію матерії?
16. Розкрийте філософський зміст понять «рух», «простір», «час»?
17. Яке значення мають уявлення про субстанціальні якості буття – рух, розвиток, простір, час – для розуміння тенденцій розвитку природи та суспільства?

18. Загальні форми існування поширюються, за визначенням, на всі феномени дійсності. Простір і час – суть загальної форми існування. Як вони впливають один на одного?
19. Що включає в себе поняття «структура діалектики»?
20. Як співвідносяться об'єктивна та суб'єктивна діалектика?
21. Який із законів діалектики пояснює причини розвитку?
22. Який із законів діалектики пояснює механізм розвитку?
23. Який із законів діалектики пояснює напрямок розвитку?
24. Назвіть історичні етапи розвитку вчення про діалектику.
25. У чому полягає особливість діалектичного спору між номіналістами та реалістами у середньовічній філософії?
26. У чому полягає сутність принципу матеріальної єдності світу?
27. У чому полягає сутність принципу розвитку?
28. Чому категорії діалектики носять парний характер?
29. Чи можна розглядати смерть як незворотну якісну зміну?
30. Що таке категорії? У чому полягає специфіка категорій діалектики та яка їх роль у процесі пізнання?
31. У чому полягає діалектика біологічного та соціального у людині?
32. У чому полягають відмінності категорій діалектики від її законів?
33. Як формуються уявлення про одиничне та загальне у свідомості людини?
34. Чи можна ототожнювати одиничне та особливе?
35. Як співвідносяться частина та ціле?
36. Як впливає на розвиток змісту зміна форми?
37. Як слід розуміти слова: «сутність являється, явище суттєве»?
38. Що таке детермінізм та індетермінізм?
39. Що значить випадковість як форма прояву необхідності і як доповнення до необхідності?
40. Чим відрізняється привід від причини?
41. Які класифікації можливостей зустрічаються у філософії?

42. Що включає у себе поняття «плоский еволюціонізм»?
43. У чому полягає специфіка поняття постметафізика?
44. Чим відрізняється філософське розуміння метафізики від повсякденного?
45. Як співвідносяться класична та некласична діалектика? Чому сучасна наука вийшла за межі лише діалектичного пояснення універсальних змін у природі, суспільстві та мисленні?
46. Чим відрізняються інструментальний та комунікативний підходи до визначення сутності соціальних змін?
47. Чому сучасна філософія запозичує такі конкретно наукові поняття, як біфуркація, аттрактор, флуктуація?
48. Чому сучасна філософія зосередила увагу на понятті самоорганізації систем?
49. Чим відрізняється нелінійний підхід до пояснення соціальних змін від циклічного та лінійного?
50. Чи є актуальною сьогодні «суб'єктивістська діалектика»? У чому полягають її особливості?

КРЕДИТ 3. ГНОСЕОЛОГІЯ. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ

Тема 8. Пізнавальний процес

Сутність та структура. Специфіка філософського підходу до пізнання. Гносеологія та її місце у структурі філософського знання. Проблема пізнаваності світу: аналіз основних підходів у різних філософських напрямках. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Основні принципи теорії пізнання. Особливості пізнання природного, соціокультурного і духовного світу людини. Поняття, структура і форми практики. Функції практики у пізнанні. Структура пізнавального процесу. Чуттєвий та раціональний ступені пізнання. Діалектика процесу пізнання, Форми раціонального пізнання: відчуття, сприйняття, уявлення. Форми раціонального пізнання: поняття, судження, умовивід. Дилема емпіризму та раціоналізму.

Пізнання і творчість. Інтуїція та її роль у пізнанні. Проблема істини в філософії. Класична концепція істини та її альтернативи.

Ключові поняття: суб'єкт і об'єкт пізнання, пізнавальний образ, пізнання, форми чуттєвого пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення), форми раціонального пізнання (поняття, судження, умовивід), мислення, розсудок, розум, практика, істина, відображення, суб'єктивна реальність, об'єктивна реальність, рефлексія, ідеальне, цілеспрямованість, інтенціональність, розпредметнення, опредметнення, мислення, мова, душа, психічне, свідомість, підсвідоме, несвідоме, самосвідомість, форма суспільної свідомості.

Keywords: subject and object of cognition, cognitive image, cognition, forms of sensory cognition (sensation, perception, representation), forms of rational cognition (concept, judgment, inference), thinking, reason, mind, practice, truth, reflection, subject objective reality, objective reality, reflection, ideal, purposefulness, intentionality, deobjectification, objectification, thinking, language, soul, mental, consciousness, subconscious, unconscious, self-awareness, form of social consciousness.

План

1. Сутність та структура пізнавального процесу.
2. Рівні, форми та види пізнання. Особливості наукового пізнання.
3. Єдність чуттєвого та раціонального, логіки та інтуїції у пізнанні.
4. Проблема істини. Роль практики у пізнанні.
5. Виникнення і природа свідомості. Сучасні концепції походження свідомості. Свідомість та самосвідомість.
6. Структура, визначальні ознаки та функції свідомості.
7. Суспільна свідомість: її форми, функції та взаємозв'язок.

Теми рефератів

1. Знання та його предмет. Роль знання в житті людини та суспільства.
2. Проблема критеріїв істини. Основні епістемологічні та етичні концепції.
3. Соціальні форми пізнавальної діяльності.
4. Пізнання як вид духовної діяльності.
5. Основні принципи та характеристики сучасного наукового пізнання.
6. Особливості методологічної ситуації в сучасній філософії: причини переходу від методологічного монізму до методологічного плюралізму.
7. Інтуїція у процесі пізнання та творчості.

8. Істина, правда та омана у пізнанні та практичному житті.
9. Проблеми гуманізації сучасної науки.
10. Наука, техніка і технічний прогрес: здобутки і проблеми для людства.
11. Проблеми і складнощі наукового вивчення свідомості.
12. Розвиток уявлень про свідомість в історії філософської думки.
13. Проблема ідеального у філософії. Ідеальність свідомості.
14. Свідомість та мова.
15. Свідомість і духовний світ людини.
16. Розвиток філософських уявлень про розум.
17. Проблема штучного інтелекту.
18. Функції свідомості та проблеми людського самовиховання.
19. Самосвідомість і несвідоме: проблема взаємозв'язку.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Як Ви уявляєте собі процес пізнання?
2. Які види пізнання ви знаєте? Стисло охарактеризуйте кожен з них.
3. Яка структура пізнавального процесу?
4. Яке питання в гносеології постає як центральне?
5. Розкрийте зміст загальнонаукових методів пізнання (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання).
6. Охарактеризуйте основні форми наукового пізнання.
7. Хто має рацію у розв'язанні проблеми істинного знання – прибічники сенсуалізму, раціоналізму чи інтуїтивізму? Ваші аргументи.
8. Назвіть основні концепції істини. Яка з них уявляється найбільш повною, правильною і чому саме вона?
9. Чи завжди збігаються істина і життєва правда? Поясніть та обґрунтуйте свою відповідь.
10. Охарактеризуйте основні принципи та закони діалектики. Запропонуйте приклади із життєвої практики.
11. Наведіть приклади діалектичного, метафізичного, догматичного, софістичного та еkleктичного методів мислення.

12. Наведіть з власного досвіду приклади взаємного впливу наукового, мистецького та життєво-практичного пізнання в процесі формування пізнавальних образів дійсності. Обґрунтуйте свою думку.
13. Чи можна емпірично спостерігати свідомість?
14. Чи має свідомість просторово-часові виміри? Обґрунтуйте свою відповідь.
15. Назвіть чинники виникнення та функціонування свідомості.
16. У чому проявляється ідеальність свідомості?
17. Яка роль у феномені свідомості належить діяльності?
18. Чому мову розглядають як універсальний спосіб прояву свідомості?
19. Охарактеризуйте структуру свідомості?
20. Які функції виконує суспільна та індивідуальна свідомість?
21. Перелічіть і охарактеризуйте зміст форм суспільної свідомості.

Тема 9. Проблема методу у філософії

Наукове пізнання та його специфічні ознаки: особливості об'єкта, цілей, засобів, методів і результатів наукового пізнання. Тенденція розвитку загальної методології. Методологія як стиль мислення. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання. Методи емпіричного дослідження. Специфіка і методи теоретичного пізнання. Загальнонаукові методи. Основні форми наукового пізнання: факт, проблема, гіпотеза, теорія. Структура і функції наукової теорії. Проблема наукової раціональності і форми поза наукового знання.

Типологія філософських проблем науки. Генезис науки. Тенденції розвитку науки. Наука як соціокультурний феномен. Філософія і наука: історичні форми взаємозв'язку. Статус

і функції науки у сучасному суспільстві. Етика науки і проблема соціальної відповідальності вченого. Структура і динаміка науки. Наукові традиції і революції в науці. Особливості класичної, неklasичної і постнеklasичної науки. Проблема специфіки природознавчого і гуманітарного знання.

Ключові поняття: наукове пізнання, раціональність, емпіризм, факт, ідея, проблема, гіпотеза, теорія, науковий закон, опис, спостереження, вимірювання, порівняння, експеримент, аналіз і синтез, індукція і дедукція, формалізація, ідеалізація, сходження від абстрактного до конкретного, аналогія, узагальнення, класифікація, моделювання, структурно-функціональний підхід, системний підхід, історичний підхід, алгоритмічний підхід, проблема демаркації, принцип верифікації, фальсифікаціонізм, парадигма, нормальна наука (за Т. Куном), дослідницька програма (за І. Лакатосом), принцип проліферації, епістемологічний анархізм, сцієнтизм, антисцієнтизм, наукова революція, техніка, науково-технічна революція, технократія, технологічний детермінізм, науково-технічний прогрес, технофобія, етос науки.

Keywords: scientific knowledge, rationality, empiricism, fact, idea, problem, hypothesis, theory, scientific law, description, observation, measurement, comparison, experiment, analysis and synthesis, induction and deduction, formalization, idealization, descent from the abstract to the concrete, analogy, generalization, classification, modeling, structural-functional approach, systemic approach, historical approach, algorithmic approach, problem of demarcation, principle of verification, falsificationism, paradigm, normal science (according to T. Kuhn), research program (according to I. Lakatos), principle of proliferation, epistemological anarchism, scientism, anti-scientism, scientific revolution, technology, scientific and technical revolution, technocracy, technological determinism, scientific and technological progress, technophobia, ethos of science.

План

1. Проблема методу та методології у філософії.
2. Особливості наукового пізнання, його рівні та види.
3. Форми наукового пізнання.
4. Методи наукового пізнання.
5. Специфіка пізнання соціальної дійсності.
6. Поняття науки, її структура та функції.
7. Історичні етапи та сучасні концепції розвитку науки.
8. Філософські основи та етика науки
9. Поняття техніки та її функції.
10. Концепції науково-технічної революції, технократії, технологічного детермінізму, технофобії.

Теми рефератів

1. Поняття раціональності та її необхідність для наукового пізнання.
2. Дискурсивність мислення як особливість наукової раціональності.
3. Пояснення, обґрунтування, розуміння в акті наукової раціональності.
4. Наукова творчість: сутність, зміст, критерії.
5. Роль особистісних якостей вченого-дослідника у науковому пізнанні.
6. Наукові поняття: сутність, роль у побудові теорії, умови запровадження до обігу.
7. Гіпотетико-дедуктивний метод як основний у сучасному науковому дослідженні.
8. Реальність як продукт соціокультурного освоєння світу і особливості її вивчення.
9. Філософія науки в системі філософського знання.
10. Становлення перед науки у стародавніх цивілізаціях.
11. Світоглядні установки новоевропейської науки.
12. Емпіричний та теоретичний рівень наукового знання.
13. Особливості та форми наукової комунікації.

14. Концепції сцієнтизму та антисцієнтизму про роль науки у розвитку суспільства.
15. Специфіка природознавчих та технічних наук.
16. Фундаментальні і прикладні дослідження в технічних науках.
17. Мова науково-технічного стилю.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Які прикметні ознаки наукового пізнання?
2. Які види наукового пізнання ви знаєте?
3. Назвати рівні наукового пізнання.
4. Що належить до форм наукового пізнання?
5. В чому полягає відмінність між загальнонауковими та спеціальними методами у науковому пізнанні?
6. Чим зумовлена специфіка пізнання соціальної дійсності?
7. Чим збагачує наукове пізнання історичний підхід у дослідженні?
8. Назвіть і поясніть принципи системного підходу. Дайте визначення науки та розкрийте її складові.
9. Чому наука є особливим типом виробництва знання?
10. Які соціальні функції покладені на науку?
11. Які історичні віхи в розвитку світової науки ви знаєте?
12. Які етичні засади вченого на цей час є загальновизнаними?
13. Коли зародилась філософія техніки і відокремилась як самостійна галузь філософського знання? Порівняйте позитивні та негативні наслідки науково-технологічного панування в житті сучасної людини.

Тема 10. Філософський аналіз суспільства та історії

Поняття соціального у філософії. Специфіка предмета соціальної філософії. Поняття суспільства. Соціум як історичний процес. Суспільство як система: основні сфери суспільного

життя та їх взаємозв'язок. Політична сфера суспільства. Природа і суспільство. Сучасне природознавство про історичні етапи розвитку природи.

Історичні форми взаємодії суспільства і природи. Особливості сучасної екологічної проблеми. Соціально-екологічні наслідки глобалізації. Екологічна ситуація в Україні. Поняття природи. Народонаселення як передумова та суб'єкт історичного процесу. Історичні типи відтворення населення.

Специфіка філософського аналізу феномена людини. Предмет і основні проблеми філософської антропології. Образи людини в історії філософії. Сцієнтистська, екзистенціальна і соціально-критична стратегії тлумачення буття людини у світі. Людина як єдність біологічного і соціального. Проблема походження людини. Людина як космопланетарний феномен. Антропокосмічна тема в історії філософії і культури. Коеволюція людини і природи. Людина та її середовище життя.

Соціальні та екзистенціальні аспекти буття людини. Співвідношення понять «людина», «індивід», «істота», «особистість». Етапи становлення соціальної сутності людини. Особистість та суспільство.

Духовна культура. Рівні суспільної свідомості: буденна і теоретична свідомість, ідеологія та суспільна психологія. Суспільна та індивідуальна свідомість. Основні форми суспільної свідомості.

Феномен культури та основні напрями його філософського аналізу: аксіологічний, діяльнісний, комунікативний підходи. Матеріальна і духовна культура суспільства. Суперечності у розвитку культури. Загальнолюдське і класове, інтернаціональне і національне в культурі. Проблема українського національного відродження і культура. Проблема єдності і різноманіття культурно-історичного процесу.

Глобальна екологічна криза: сутність та форми проявлення. Проблема нового екобуття людства. Гармонізація відносин між людиною та природою.

Поняття соціального передбачення і прогнозування майбутнього. Концепції майбутнього людства. Сутність, основні види і методи соціального прогнозування.

Ключові поняття: суспільство, суспільні відносини, соціальний спосіб життя, суспільне виробництво, продуктивні сили, виробничі відносини, аграрне, індустріальне та постіндустріальне суспільство, сфери суспільного життя, відчуження, всесвітньо- історичний процес, філософія історії, культура, цінність, смисложиттєві цінності, універсальні цінності, соціальні цінності, політичні цінності, естетичні цінності, цивілізація, цивілізаційний вибір, традиційне (східне) суспільство, сучасне (західне) суспільство, природа, історичні форми взаємодій у системі «суспільство-природа», коеволюція, екологоорієнтоване природокористування, глобальні проблеми сучасності, соціальне передбачення, методи соціального прогнозування майбутнього.

Keywords: society, social relations, social way of life, social production, productive forces, industrial relations, agrarian, industrial and post-industrial society, spheres of social life, alienation, world-historical process, philosophy of history, culture, value, meaningful values, universal values, social values, political values, aesthetic values, civilization, civilizational choice, traditional (Eastern) society, modern (Western) society, nature, historical forms of interaction in the “society – nature” system, coevolution, ecologically oriented nature use, global problems of modernity, social prediction, methods of social forecasting of the future.

План

1. Поняття суспільства та проблема його походження.
2. Суспільство як система і життєдіяльність людини.
3. Рушійні сили суспільного розвитку.
4. Філософія історії, проблема єдності і багатоманітності історії.

5. Сутність та основні концепції культури.
6. Структура та функції культури в суспільстві.
7. Цивілізація: історія поняття. Цивілізація як спосіб буття культури.
8. Формацийний та цивілізаційний підходи до розуміння історичного процесу.
9. Суспільство і природа.
10. Вчення В.І. Вернадського про ноосферу як основа сучасного екоорієнтованого природокористування.
11. Глобальні проблеми сучасності: сутність та шляхи їх вирішення.
12. Поняття соціального передбачення та прогнозування майбутнього.

Теми рефератів

1. Різноманіття суспільних форм і проблема єдності соціального процесу.
2. Суспільство як система багатовимірних відносин між людьми.
3. Суперечності в суспільному розвитку і шляхи їх вирішення.
4. Уявлення про суспільство в концепції соціального реалізму.
5. Концепції індустріального та постіндустріального суспільства.
6. Духовне життя суспільства.
7. Сенс і спрямованість історії.
8. Матеріальні основи розвитку суспільства.
9. Ціннісні категорії людського буття: творчість, краса, довершеність.
10. Мистецтво як вид духовного виробництва.
11. Етика як практична філософія.
12. Особливості сучасної масової культури.
13. Молодь і культура мас-медіа.
14. Віртуальна комунікація як феномен культури.
15. Діалог цивілізацій: Схід-Захід.

16. Концепція філософії історії К. Ясперса.
17. Концепція філософії історії А. Тойнбі.
18. Е. Тоффлер про хвилі цивілізації.
19. Методологія наукового передбачення.
20. Утопія і соціальне конструювання.
21. Синергетичний підхід до прогнозування.
22. Ноосферна концепція мистецтва в контексті прогностичного досвіду.
23. Життя та творчість В.І. Вернадського.
24. Соціальні та екологічні наслідки науково-технічної революції.
25. Соціально-культурні та морально-етичні причини екологічної кризи.
26. Науково-технічний прогрес у концепції сталого розвитку.
27. Глобалізація суспільного життя як закономірність розвитку сучасної цивілізації.
28. Основи екологічної етики.

Питання для обговорення і самоконтролю

1. Що таке суспільство?
2. Які основні концепції походження суспільства ви знаєте?
3. Назвати сфери суспільного життя і охарактеризувати їх зміст.
4. Що належить до рушійних сил суспільного розвитку?
5. Що таке історичний прогрес і які його критерії?
6. В чому полягає проблема єдності і багатоманітності історії?
7. В чому проявляється феномен відчуження у різних суспільного життя?
8. Хто розробив стосовно аналізу всесвітнього історичного процесу формаційний та цивілізаційний підходи?
9. Що в перекладі означає поняття «культура»?
10. Ким і коли це поняття було запроваджено стосовно людини та її якостей?

11. В чому полягає суть богословської концепції культури?
12. Які головні ідеї характеризують класичну концепцію культури?
13. Чому в сучасному матеріалізмі є популярною діяльнісна концепція культури?
14. Чи може існувати окремо матеріальна й окремо духовна культура в суспільстві?
15. Як співвідносяться поняття «культура» і «цивілізація»?
16. В чому для сучасної людини може бути привабливим життя в умовах традиційного і сучасного типу суспільства?
17. Яке коло проблем виникає в суспільстві і житті людини, коли необхідно робити цивілізаційний вибір?
18. Охарактеризувати відносини в системі «суспільство-природа».
19. У чому полягає сутність глобальних проблем сучасності?
20. Які глобальні проблеми, на ваш погляд, найбільшою мірою загрожують майбутньому людства?
21. Що нового для розуміння оптимальних принципів природокористування внесло вчення В.І. Вернадського про ноосферу?
22. Які шляхи розв'язання екологічної проблеми в світі є найбільш актуальними в наш час?
23. Які види соціального передбачення ви знаєте?
24. За допомогою яких методів забезпечується прогнозування майбутнього?
25. У чому полягає відмінність між науковим прогнозуванням і передбаченням у позараціональних та ірраціональних духовних і соціальних практиках?

ТЕСТИ І ЗАВДАННЯ

Тести

1. Мету і сенс історичного процесу досліджує:
 - А. соціальна філософія;
 - В. філософія історії;
 - С. філософська антропологія;
 - Д. праксеологія.

2. До глобальних проблем людства належать:
 - А. демократії та диктатури;
 - В. демографічна та екологічна;
 - С. ставлення людини до тварин;
 - Д. ставлення людини до людини.

3. Простір і час:
 - А. існують як зовнішня об'єктивна система даність по відношенню до матеріальних об'єктів і систем;
 - В. є невід'ємними від матерії її атрибутами;
 - С. першоосновою єдності буття;
 - Д. є суб'єктивними відчуттями людини, яке сприймає оточуючий світ.

4. Ядром свідомості, способом її існування є:
 - А. емоції, настрої, переживання;
 - В. знання;
 - С. мотиви, воля;
 - Д. несвідоме.

5. Все те, що людина додала до природи своєю фізичною та розумовою працею, є:

- А. практика;
- В. наука;
- С. творчість;
- Д. культура.

6. Зміст наших знань, який не залежить від суб'єкта пізнання (людини або людства) – це характеристика:

- А. об'єктивної істини;
- В. конкретності істини;
- С. абсолютної істини;
- Д. відносної істини.

7. Буття – це поняття, яким позначається:

- А. об'єктивно існуюча реальність в розмаїтті її властивостей і зв'язків;
- В. властивість об'єктивного світу;
- С. те, що людина відчуває у світі;
- Д. все те, що існує.

8. Культура щодо суспільства:

- А. прискорює його розвиток;
- В. гальмує його розвиток;
- С. може прискорювати, а може й гальмувати його розвиток;
- Д. не впливає на суспільний розвиток.

9. Спосіб існування всього у світі:

- А. рух;
- В. субстанція;
- С. атрибут;
- Д. матерія.

10. До форм чуттєвого пізнання належать:
- А. настрої, емоційні переживання;
 - В. переконання в істинності чогось;
 - С. відчуття, сприймання, уявлення;
 - Д. жодне з них не належить.
11. Джерелом формування соціальності, а відтак і суспільства є:
- А. знання і досвід;
 - В. віра і мораль;
 - С. спілкування і діяльність;
 - Д. природно-кліматичні чинники.
12. До форм суспільної свідомості належать:
- А. географія, етнографія, демографія;
 - В. право, релігія, політика;
 - С. ідеологія, праксеологія, антропологія;
 - Д. жодна із них не належить.
13. Держава, партії діють у такій сфері суспільного життя:
- А. економічній;
 - В. соціальній;
 - С. політичній;
 - Д. духовній.
14. Агностицизм – це філософський напрямок, який:
- А. заперечує можливість адекватно і повно пізнавати світ;
 - В. не займається проблемами пізнання;
 - С. вважає, що світ є принципово пізнаваним;
 - Д. всі визначення не є правильними.

15. Представниками агностицизму є:

- А. Д. Конт, Г. Спенсер;
- В. І. Кант, Д. Юм;
- С. Г. Гегель, Л. Фейєрбах;
- Д. Піфагор, Платон.

16. Напрямок у гносеології, який виводить усе пізнання із чуттєвих сприймань:

- А. сенсуалізм;
- В. емпіризм;
- С. раціоналізм;
- Д. агностицизм.

17. Напрямок, який виводить усе пізнання із чуттєвого досвіду:

- А. сенсуалізм;
- В. емпіризм;
- С. раціоналізм;
- Д. агностицизм.

18. Вчені, які розглядали всесвітній історичний процес як виникнення, співіснування і загибель самобутніх автономних цивілізацій:

- А. Данилевський, Шпенглер, Тойнбі;
- В. Абельяр, Августин, Аквінський;
- С. Маркс, Енгельс, Ленін;
- Д. Кант, Конт, Донцов.

19. Людський мозок сам по собі, яким він виходить із лона природи:

- А. вже є органом людської свідомості;
- В. по мірі біологічного розвитку всього організму стає органом людської свідомості;

- С. не завжди і не обов'язково виступає як орган людської свідомості;
 - Д. містить у собі таку потенційну можливість, яка реалізується при залученні людини до суспільного життя через працю, спілкування, культуру тощо.
20. Виявлення сутності речей і всебічне їх пояснення – це:
- А. закон;
 - В. поняття;
 - С. судження;
 - Д. концепція.
21. Вивченням того, що для людини є суб'єктивно дорогим, значущим і чому це так, займається:
- А. антропологія;
 - В. онтологія;
 - С. аксіологія;
 - Д. гносеологія.
22. Людина з її турботами перебуває у центрі такої картини світу, як:
- А. буденна;
 - В. наукова;
 - С. релігійна;
 - Д. філософська.
23. Для онтології як галузі філософського знання специфічними є такі категорії:
- А. протиріччя, розвиток, взаємозв'язок;
 - В. добро, зло, прекрасне, потворне;
 - С. відчуття, сприймання, поняття, судження;
 - Д. буття, матерія, субстанція.

24. Для гносеології як галузі філософського знання специфічними є такі категорії:

- А. протиріччя, розвиток, взаємозв'язок;
- В. добро, зло, прекрасне, потворне;
- С. відчуття, сприймання, поняття;
- Д. буття, матерія, субстанція.

25. Форми раціонального пізнання:

- А. поняття, судження;
- В. інтуїція, інновація;
- С. відчуття, уявлення;
- Д. віра, надія.

26. Відношення людини до світу перебуває у центрі такої картини світу як:

- А. буденна;
- В. філософська;
- С. релігійна;
- Д. наукова.

27. Приписування неживій природі здатності відчувати, мислити:

- А. свідомість;
- В. пантеїзм;
- С. непотизм;
- Д. гілозоїзм.

28. Науковій раціональності властиві такі ознаки:

- А. суб'єктивність, ідеальність;
- В. доцільність, творчість;
- С. об'єктивна предметність, доведеність, однозначність;
- Д. інтуїтивність, авторський погляд.

29. Суб'єкт пізнання:

- А. людина;
- В. те, що пізнається;
- С. те, за допомогою чого пізнається;
- Д. те, що сформувалося у свідомості в результаті пізнавального акту.

30. У пізнавальному процесі чуттєве і раціональне пізнання:

- А. є взаємопов'язаними сторонами і взаємно доповнюють одне одного;
- В. іноді є взаємопов'язаними сторонами, інколи доповнюють одне одного;
- С. не залежать одне від одного, тому що є окремими сторонами пізнавального процесу;
- Д. є взаємопов'язаними сторонами, але не доповнюють одна одну.

31. Картина світу, в якій людина прагне визначити його сутність та закони і таке своє знання обґрунтувати, – це:

- А. буденна;
- В. філософська;
- С. релігійна;
- Д. наукова.

32. Принцип пізнання, згідно з яким усі події мають свої причини і тому безпричинних явищ не буває:

- А. розвиток;
- В. детермінізм;
- С. універсалізм;
- Д. субстанція.

33. Опис, спостереження, порівняння належать до методів:
- А. загальнофілософських;
 - В. загальнонаукових логічних;
 - С. загальнонаукових емпіричних;
 - Д. спеціальних наукових.
34. Матерія (з погляду матеріалізму) – це:
- А. об'єктивно існуюча реальність у розмаїтті її властивостей і зв'язків;
 - В. продукт творчої діяльності Духовного Абсолюту;
 - С. те, що людина відчуває у світі;
 - Д. все, що існує.
35. Концепція сталого розвитку суспільства стосовно відносин природи і суспільства означає:
- А. припинення суспільством усіх видів діяльності, що завдають шкоду природі;
 - В. коеволюцію природи і суспільства;
 - С. прискорений розвиток виробництва заради добробуту населення;
 - Д. виховання екологічної свідомості молоді.
36. Емпіричні методи наукового пізнання:
- А. діалектика, софістика, еклектика;
 - В. факт, ідея, проблема, гіпотеза;
 - С. індукція, дедукція, аналіз, синтез;
 - Д. опис, спостереження, вимірювання.
37. Теоретичні (логічні) методи наукового пізнання:
- А. діалектика, софістика, еклектика;
 - В. факт, ідея, проблема, гіпотеза;
 - С. індукція, дедукція, аналіз, синтез;
 - Д. опис, спостереження, вимірювання.

38. Об'єктивне знання – це знання::

- А. логічне, внутрішньо несуперечливе;
- В. правильне, точне;
- С. таке, що відповідає науковій традиції;
- Д. незалежне від людини як суб'єкта пізнання.

39. Погляд на техніку як джерело небезпеки для людини і причину негативних явищ у сучасному суспільному житті:

- А. технологічний детермінізм;
- В. технократія;
- С. технофобія;
- Д. техноманія.

40. Відповідність наших знань про дійсність самій дійсності – це:

- А. наукова проблема;
- В. наукова істина;
- С. наукова гіпотеза;
- Д. наукова ідея.

Творчі завдання

1. На прикладах із життя спробуйте підтвердити думку М. Мамардашвілі стосовно особливості феномену культури: «Культура – не сукупність готових цінностей і продуктів, що лише чекають ужитку та усвідомлення. Це здатність і зусилля людини бути, це таке володіння живими розрізненнями, що безперервно, знову і знову відновлюється і розширює свої межі».

2. Зробіть мультимедійну презентацію на тему: «Проблема істини в пізнанні. Основні концепції істини та їх оцінка».

3. Знання з яких конкретних наук варто залучити до складання сучасної наукової картини світу і чому? Підготуйте

для обговорення в групі і подальшого захисту схему міждисциплінарних взаємодій, які необхідні для складання наукової картини світу.

4. Закінчіть речення:

1. Ключовим поняттям для формування філософської картини світу виступає _____.

2. Матеріалізм вважає, що свідомість генетично пов'язана з такою всезагальною властивістю матерії як _____.

3. Практика виступає джерелом, основою та метою пізнання тому, що _____.

4. Сферою дослідницької діяльності, що спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і мислення, є _____.

5. Суспільні відносини між людьми виникають у процесі їхньої _____.

6. Характер способу виробництва залежить від _____.

7. Закон про народонаселення сформулював у XVIII ст. _____.

8. Французький просвітник Вольтер стосовно осмислення сенсу та напрямів історичного розвитку запровадив поняття _____.

5. Чому Г. Гегель мав рацію, коли писав: «Віра – це також знання, але своєрідне за формою»?

6. Підготуйте презентацію на тему: «Сталий розвиток суспільства».

7. Науково-технічна картина світу вченими визначається як цілісний опис світу техніки, що заснований на вихідних парадигмах (фундаментальних принципах) наукового комплексу епістемології технічної реальності і що функціонує, в першу чергу, в науковій сфері, а також що включає систему законів, категорій і принципів, які дають узагальнені уявлення про об'єкти техніки і технічні процеси.

Підготуйте есе, якою ви бачите сучасну науково-технічну картину світу.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Світогляд, його структура. Роль у житті людини.
2. Історичні типи світогляду: міфологія, релігія, філософія.
3. Особливості філософського знання.
4. Структура та функції філософії.
5. Філософія і наука. Особливості взаємозв'язку.
6. Філософія в системі культури та її роль у житті людини, суспільства.
7. Зародження філософії. Проблема першоначала у філософії.
8. Основні течії та загальні риси стародавньої філософії.
9. Конфуціанство та даосизм – провідні напрями стародавньої філософії.
10. Антична натурфілософія (Мілетська школа, вчення Демокріта).
11. Класичний період давньогрецької філософії.
12. Філософські школи періоду елінізму: головні ідеї, видатні постаті.
13. Виникнення та особливості середньовічної філософії.
14. Патристика. Погляди Августина Блаженного.
15. Схоластика. Реалізм і номіналізм. Погляди Фоми Аквінського.
16. Філософія Відродження.
17. Проблема методів пізнання у філософії Нового часу.
18. Людина і суспільство в суспільно-філософській думці Просвітництва.
19. Німецька класична філософія. Гносеологія та етика І. Канта.
20. Г.Ф. Гегель, його філософська система і метод.

21. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха.
22. Проблема буття у філософії. Поняття субстанції.
23. Зародження та розвиток філософської думки в Україні (XI–XVII ст.).
24. Філософія Г.С. Сковороди.
25. Українська філософська думка у XIX–XX ст.
26. Зародження та загальна характеристика сучасної філософії (XIX–XX ст.).
27. Філософія позитивізму: сутність, еволюція, напрями.
28. «Філософія життя» (Ф. Ніцше, З. Фрейд, А. Бергсон).
29. Екзистенціалізм – провідна антропологічна течія сучасної філософії.
30. Поняття «світ»: історичний розвиток уявлень, сучасні погляди.
31. Матерія, спосіб та форми її існування.
32. Природа та генезис свідомості. Роль соціальності у виникненні свідомості.
33. Структура свідомості, її основні рівні.
34. Форми суспільної свідомості. Особливості та характер взаємозв'язків.
35. Характерні риси та принципи наукового пізнання.
36. Форми та методи наукового пізнання.
37. Діалектика як загальна теорія розвитку і метод пізнання.
38. Предмет, основні категорії та принципи сучасної гносеології.
39. Єдність чуттєвого та раціонального в пізнанні.
40. Проблема істини (об'єктивна і суб'єктивна, абсолютна і відносна, наукова і філософська).
41. Суспільство як процес і результат життєдіяльності людини.
42. Матеріальні основи та рушійні сили суспільного розвитку.
43. Зміст сфер суспільного життя.
44. Антропосоціогенез. Єдність природного і соціального в людині.

45. Людина, індивід, індивідуальність, особистість. Структура особистості.
46. Духовність і проблема сенсу життя.
47. Філософські концепції культури.
48. Суспільство і культура.
49. Цивілізація: поняття, концепції розвитку. Плюралізм цивілізацій.
50. Суспільство і природа. Вчення В.І. Вернадського про ноосферу.
51. Глобальні проблеми людства та шляхи їх вирішення.
52. Наука, її структура та функції.
53. Особливості пізнання соціальної дійсності.
54. Техніка: поняття, функції, роль науково-технічного чинника в суспільному житті.
55. Історичний процес як предмет філософського осмислення.
56. Суспільний прогрес як предмет філософського осмислення: сутність, критерії.
57. Цінності та їх роль у житті суспільства, людини.
58. Філософський аналіз техніки та технології.
59. Соціальне передбачення і прогнозування майбутнього.
60. Проблеми людини в історії філософії.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Августин Блаженний. Сповідь. Львів : Кальварія, 2010. 356 с.
2. Аквінський Фома. Коментарі до Арістотелевої «Політики». Київ : Основи, 2000. 795 с.
3. Арістотель. Нікомахова етика. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
4. Баумейстер А. Вступ до філософських студій, або інтелектуальні подорожі до країни Філософії. Київ : Мала академія наук України, 2017. 238 с.
5. Воронюк О. Л. Філософія Гайдеггер М. Дорогою до мови. Львів : Літопис, 2007. 232 с.
6. Ганс Й. Принцип відповідальності: у пошуках етики для технічної цивілізації. Київ : Лібра, 2001. 400 с.
7. Гегель Г. Основи філософії права, або природне право і державознавство. Київ : Юніверс, 2000. 336 с.
8. Губерський Л. Філософія : підручник. Харків : Фоліо, 2017. 621 с.
9. Декарт Р. Метафізичні розмисли. Київ : Основи, 2000. 304 с.
10. Кант І. Критика чистого розуму. Київ : Юніверс, 2000. 504 с.
11. Кант І. Критика практичного розуму. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.
12. Костючков С.К. Основи біофілософії : підручник для здобувачів усіх рівнів вищої освіти закладів вищої освіти. Херсон : ФОП Вишемирський В.С., 2022. 224 с.

13. Мамардашвілі М.К. Картезіанські роздуми. Київ : Стилос, 2000. 389 с.
14. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі. Львів : Літопис, 2002. 345 с.
15. Платон. Діалоги. Харків : Фоліо, 2008. 349 с.
16. Поппер К. Відкрите суспільство і його вороги: у 2 т. Київ : Основи, 1994. Т. 1. 444 с.; Т. 2. 494 с.
17. Сенека Луцій Анней. Моральні листи до Луцілія. Київ : Основи, 1996. 608 с.
18. Основи філософії : підручник / за ред. С. Симоненка та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2018. 412 с.
19. Хамітов Н., Крилова С., Гармаш Л. Філософія : підручник. Київ : ЦНЛ, 2017. 396 с.

ЗМІСТ

Загальні відомості.....	3
Кредит 1. Історія філософії.....	6
Тема 1. Філософія, її людські виміри і смисл.....	6
Тема 2. Філософія Стародавнього світу.....	9
Тема 3. Філософія Середньовіччя та Відродження.....	11
Тема 4. Філософія Нового часу.....	12
Тема 5. Філософія у XIX–XX ст.....	13
Кредит 2. Онтологія.....	30
Тема 6. Філософське розуміння світу	30
Тема 7. Діалектика та її альтернативи.....	32
Кредит 3. Гносеологія. Соціальна філософія.....	39
Тема 8. Пізнавальний процес.....	39
Тема 9. Проблема методу у філософії.....	42
Тема 10. Філософський аналіз суспільства та історії.....	45
Питання до підсумкового контролю.....	62
Рекомендована література.....	65

Навчальне видання

МАРУЩАК Олександр Вадимович

ФІЛОСОФІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

**для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти денної
та заочної форми навчання першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти всіх спеціальностей**

Комп'ютерне верстання *Н. М. Ковальчук*
Коректор *О. Є. Вакула*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 3,95. Вид. № 21. Зам. № 1303-18.
Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова
просп. Героїв України, 9, м. Миколаїв, 54007
E-mail : publishing@nuos.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6402 від 19.09.2018 р.